

تعامل با خانواده در سبک زندگی رضوی

مریم بیگی خوزانی^۱

چکیده

این پژوهش با عنوان تعامل با خانواده در سبک زندگی رضوی به روش کتابخانه‌ای و با ماهیت توصیفی به بیان تعامل با خانواده یعنی همسر و فرزندان می‌پردازد. یکی از مهم‌ترین مسائل نزد شارع مقدس همواره خانواده و استحکام بنیان خانواده بوده و هست از این رو خداوند در کتابش قرآن کریم همواره نکاتی برای نظام خانواده بیان نموده است و با معرفی الگوهای آسمانی راه را برای بندگانش هموارتر ساخته است یکی از این الگوهای آسمانی امام هشتم امام رضا(علیه السلام) هستند. هدف از نگارش این مقاله آن است که زوجین در تعامل با یکدیگر و یا با فرزندان در سبک زندگی از امام هشتم الگو گیرند. ضرورت پرداختن به این مسئله آن است که در جامعه کنونی به دلیل فاصله گرفتن سبک های زندگی با سبک زندگی اهل بیت بنیان خانواده ها رو به تزلزل رفته است و گواه این مدعا آمار طلاق است. محقق در این مقاله به نتایجی چون چگونگی تعامل با همسر بارعایت نکات اخلاقی چون: عفو و گذشت، خودآرایی، عیب پوشی، صبور بودن، خوش اخلاقی و پیرامون تعامل با فرزند مواردی چون: محبت نمودن، تشویق نمودن، هم صحبتی با وی، و تربیت عقلانی او را نام برد.

کلیدواژه: امام رضا(علیه السلام)، تعامل، خانواده.

۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه خواهران رضویه خمینی شهر maryam313@gmail.com

مقدمه

در طول مراحل زندگی یک انسان، زندگی مشترک نزد خداوند از ارزش والاتری برخوردار است از این رو در آیات کتابش و از طریق اهل بیت عصمت و طهارتش همواره به ازدواج نمودن و تشکیل خانواده امر نموده است و پس از آن برای حفظ این بنیان ارزشمند نیز معارفی را ابلاغ نموده است از این رو داشتن اخلاق همسررداری به دلیل نقش اساسی که در تعاملات سازنده‌ی زن و شوهر می‌گذارد، بسیار مورد تأکید خداوند قرار گرفته است.

با توجه به جست و جوهای انجام شده در این زمینه می‌توان به کتبی چون: (الف) امام رضا علیه السلام و تربیت فرزند از علی همت بناری (۱۳۷۷). (ب) سیره اخلاقی امام رضا (ع) از طاهره بهره مند (۱۳۸۷). (ج) صحیفه الإمام الرضا علیه السلام از علاء الدین حجازی (بی تا) و مقالاتی چون: مردانی نوکنده، محمد حسین، خانواده‌ی موفق و تربیت فرزند در سیره رضوی را یافت. وجه تمایز این مقاله با سایر موارد کار شده در این زمینه آن است که محقق در این مقاله به صورت خاص به تعامل حضرت رضا (ع) با همسر و فرزند می‌پردازد و از سایر موارد کار شده خاص و تخصصی تر می‌باشد.

ضرورت پرداختن به این مسئله آن است که رشد آمار طلاق و اختلافات خانوادگی است که امنیت محیط خانواده را به عنوان هسته‌ی اصلی اجتماع تهدید می‌کند. به یقین یکی از دلایل عمده‌ی این نابسامانی‌ها دوری از نظام تربیتی قرآن کریم و اهل بیت عصمت و طهارت است.

هدف از نگارش چنین مقاله‌ای بهره بردن از راهکارهای تربیتی قرآن برای حفظ بنیان خانواده و تأکید بر الگو قرار دادن سبک زندگی اهل بیت عصمت و طهارت در زندگی روزمره افراد می‌باشد.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- خانواده: خانواده در لغت به معنای: اهل خانه، اهل البیت، مجموعه افراد دارای

پیوند سببی یا نسبی که در زیر یک سقف زندگی می کنند، مجموعه خویشاوندان، خاندان، تیره^۱ کوچک ترین واحد اجتماعی که شامل پدر، مادر، و فرزندان آن ها است.^۲ خانواده از نظر اصطلاحی: خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن شکل می گیرد و با تولیدمثل، توسعه می یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم ترین عامل تکامل جامعه بشر است و از این رو، اسلام، که برنامه ی تکامل انسان است برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است.^۳ در جوامع انسانی، خانواده یا فامیل به گروهی از افراد گفته می شود که با یکدیگر از طریق هم خونی، تمایل سببی، یا مکان زندگی مشترک وابستگی دارند.^۴

۲- تعامل با خانواده در سبک زندگی رضوی

خانواده با پیمان ازدواج پایه گذاری می شود و در ابتدا همسران ستون اصلی و حیاتی خانواده را تشکیل می دهند برای آن که این بنیاد مقدس در مسیر صحیح و سیر تکامل به سمت عاقبت بخیری حرکت نماید لازم است تا هر یک از زوجین سیره ی اهل بیت عصمت و طهارت را الگوی تعامل خویش در خانواده قرار دهند، از این رو در ادامه ابتدا تعامل حضرت رضا (علیه السلام) با همسر خویش و پس از آن با فرزندشان بیان می گردد.

۱- معین، فرهنگ معین، ج ۴، ص ۳۶۵

۲- عمیدفرهنگ عمید، ج ۲۰۱، ۵

۳- ری شهری، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ص ۱۰۲

۴- سایت ویکی پدیا

<https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%AF%D9>

۸۷/:

۲-۱- تعامل با همسر در سبک زندگی رضوی

پس از ازدواج یکی از مهم ترین راه هایی که زوجین را به سمت کمال و عاقبت بخیری و بهشت جاودان می برد آن است که آن دو بزرگوار در مسیر زندگی با اخلاق شایسته و نیکو مطابق آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت عصمت و طهارت با یکدیگر تعامل نمایند.

۲-۱-۱- عفو و گذشت

رفتار مهرآمیز و مدارا با شریک زندگی و بخشودن خطای او، قوام بخش زندگی است. زندگی مشترک با تمام شیرینی هایش گاه با تلخی هایی روبه رو می شود که در این حال تنها خطاپوشی می تواند آرامش را به کانون خانواده بازگرداند. به ویژه زوج های جوان در هنگام مشاهده خطاهای یکدیگر باید با آرامش و سعه صدر پرده پوش خطاهای همدیگر باشند. صبر و شکیبایی، چشم پوشی از خطاها، تحمل و سازش همراه با ایثار و فداکاری به ویژه زوج، عامل ثبات و پایداری در خانواده است. خداوند در قرآن کریم میفرماید: «خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ»^۱ (به هر حال) با آنها مدارا کن و عذرشان را بپذیر، و به نیکی ها دعوت نما، و از جاهلان روی بگردان (و با آنها ستیزه مکن!) عفو (پذیرش عذر) دیگران است. اگر کسی کار خطا و اشتباهی کرد، و از شما پوزش طلبید، عذرش را بپذیرید، و او را مورد عفو و بخشش قرار دهید؛ مخصوصاً اگر همسر شما باشد. و نیز دلالت بر سخت گیری نکردن نسبت به خانواده است.^۲

عفو و گذشت شایسته از نظر امام رضا(علیه السلام) گذشتی است که در آن دیگری سرزنش نشود؛ در تفسیر آیهی ۸۵ سورهی حجر «فاصفح الصّحّ الجمیل» فرمودند: «صفح جمیل؛ گذشتی است که در آن مؤاخذه و عقاب نباشد»^۳ گذشت بدون مؤاخذهی اعضای خانواده از یکدیگر یکی از راهکارهای اساسی در جهت تحکیم نهاد خانواده است.

۱- اعراف: ۱۹۹

۲- کلانتری، اخلاق زندگی، ص ۷۱

۳- عطاردی قوچانی، مسندالامام الرضا، ص ۳۱۶

قرآن کریم به صلح و سازش و گذشت در روابط میان زوجین تأکید ویژه‌ای دارد. در این خصوص مرد مورد خطاب قرار گرفته و در مواردی که خطایی از زن سر می‌زند، به گذشت توصیه می‌شود. زیباترین بیان در این خصوص، آیه ۱۴ سوره مبارکه تغابن است که می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوٌّ لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعَفَّوْا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ» «ای کسانی که ایمان آورده‌اید همانا بعضی از همسران و فرزندان دشمنان شما هستند از آنها برحذر باشید و اگر عفو کنید و صرف‌نظر کنید و به‌بخشید (خداوند شما را می‌بخشد) پس همانا خداوند بخشنده و مهربان است.»

عفو به معنای گذشت و صفح به معنای ترک سرزنش و مغفرت به معنای از یاد بردن و به فراموشی سپردن است و این سه امر (عفو و صفح و مغفرت) سه گام در برخورد با خطاهای دیگران و از جمله همسر و فرزند است.^۱

روشن است که عمل به این دستورات اخلاقی، بخش وسیعی از کدورت‌ها و مناقشات خانوادگی را از میان خواهد برد و مودت و محبت فی مابین افراد خانواده خصوصاً زن و شوهر را تقویت می‌نماید. گذشت لازمه معاشرت به معروف است که خدای سبحان به آن در روابط خانوادگی فرمان داده و در آیه ۱۹ سوره مبارکه نساء فرموده است: «...وَ عَاشِرُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَ يَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا»^۲ «و با آنان، بطور شایسته رفتار کنید! و اگر از آنها، (بجهتی) کراهت داشتید، (فوراً تصمیم به جدایی نگیرید!) چه بسا چیزی خوشایند شما نباشد، و خداوند خیر فراوانی در آن قرار می‌دهد!» در هر حال اغماض، مغفرت، عفو و گذشت، آبی است که آتش غضب و کینه را فرو می‌نشاند و به انسان آرامش روحی می‌بخشد. مع الوصف بردباری و گذشت همیشه در رابطه زناشویی لازم و ضروریست زوجین در یک زندگی موفق یاد می‌گیرند که بردباری بی‌نهایت و گذشت بی‌اندازه نسبت به شریک زندگیشان داشته باشند. آن‌ها اشتباهات گذشته یکدیگر را به رخ هم نمی‌کشند، بلکه خوبی‌های دیگری را برای خود و او باز گو می‌کنند سعی نمی‌کنند اشتباهات دیگری را مقابله

۱- قرائتی، تفسیر نور، ج ۱۰، ص ۸۸

۲- نساء: ۱۹

تعجب کرد و) پرسید: تو کیستی؟ حضرت در جواب فرمود: من محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام هستم^۱...

۲-۲-۷- صحبت نمودن

قدرت درک کودک اندک است و توان فهم معانی کلمات را ندارد. در عین حال سخن گفتن با او نشانه توجه والدین به اوست. کودک این توجه را نوعی اظهار محبت و ابراز عاطفه می داند و با تمام ضعف و نقصان، گاه با لبخند و زمانی با حرکات دست و پا به آن پاسخ می دهد. علاوه بر این، مشاهده چگونه سخن گفتن والدین، به ویژه حرکات لب، زمینه مساعدی برای آموزش سخن گفتن کودک پدید می آورد. کلیم بن عمران می گوید: به امام رضا (علیه السلام) گفتم: از خدا بخواه به تو فرزندی دهد. حضرت فرمود: من صاحب یک فرزند می شوم و او وارثم خواهد شد. هنگامی که امام جواد (علیه السلام) به دنیا آمد، حضرت رضا (علیه السلام) به اصحابش فرمود: فرزندی به دنیا آمد که شبیه موسی بن عمران شکافنده دریاست و مانند عیسی بن مریم مادرش پاک و مطهر است. راوی در ادامه می گوید: حضرت در تمام طول شب با او صحبت می کرد^۲.

پس لازم است والدین به نوزاد که کمترین درک را نیز از شنیدن صحبت دارد صحبت نمایند تا توجه لازم را به فرزندشان نمود باشند.

۱- همت بناری، امام رضا (علیه السلام) و تربیت فرزند، ص ۲۱

۲- همت بناری، امام رضا (علیه السلام) و تربیت فرزند، ص ۲۱

نتیجه گیری

این پژوهش با عنوان تعامل با خانواده در سبک زندگی رضوی به بیان نکات اخلاقی در تعامل با همسر و فرزندان از منظر امام رضا (علیه السلام) است. پس از ازدواج یکی از مهم ترین راه هایی که زوجین را به سمت کمال و عاقبت بخیری و بهشت جاودان می برد آن است که آن دو بزرگوار در مسیر زندگی با اخلاق شایسته و نیکو مطابق آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت عصمت و طهارت با یکدیگر تعامل نمایند. آن امام هما در تعامل با همسر رعایت نکات اخلاقی چون: عفو و گذشت چرا که رفتار مهرآمیز و مدارا با شریک زندگی و بخشودن خطای او، قوام بخش زندگی است. زندگی مشترک با تمام شیرینی هایش گاه با تلخی هایی روبه رو می شود که در این حال تنها خطاپوشی می تواند آرامش را به کانون خانواده بازگرداند. مورد دیگر که باید آقایان به آن توجه داشته باشند آراستگی و خودآرایی مردان در منزل است. یعنی همان طور که مردان از زنان خود توقع دارند که خود را برای آنان بیارایند. آن ها نیز باید در حد معمول به ظاهر خود برسند و برای ایجاد محبت در همسران خود، خود را بیارایند. از دیگر نکات عیب پوشی و عذر پذیری هر دو در زمانی به کار گرفته می شوند. که خطای فرد حتمی است. و باید نه تنها عیب و گناه او را پوشانده، بلکه به دیگران منتقل نکرد و حتی به روی خود او هم نیاورد و این دو روش، مکمل یکدیگرند. در نهایت باید گفت خوش اخلاقی در خانواده بسیار با ارزش و مهم است زیرا سبب استحکام بنیان خانواده شده و بر نشاط و شادی اعضای خانواده می افزاید.

پیرامون تعامل با فرزندان نیز آن امام هما رعایت موارد اخلاقی چون: حبت نمودن را لازم می دانند زیرا محبت داروی شفابخش دردها تسکین دهنده قلب ها و بهترین راه حل مشکلات و ناسازگاری های تربیتی است. محبت به جا در هر مکان و زمان و در هر مقطع و سن وسیله ای کارآمد و موثر است. همه در هر سن و موقعیتی به عاطفه و محبت نیازمندند. اما کودکان و نوجوانان بیش از دیگران تشنه ی جام زلال محبت اند. رفتار نابخا و ناقصشان را محبت اصلاح می کند و ناسازگاری و پرخاشگری نابجایشان را داروی محبت از میان می برد مورد دیگر بی شک هر انسانی در هر مقطع سنی باتوجه به برداشتی که از ارزش و منزلت خویش دارد

برای خود احترام و شخصیت قائل است. هر انسانی خود را دوست دارد و دوست دارد که مورد احترام دیگران واقع شود. کودک و نوجوان نیز هر چند به رشد اجتماعی و عقلاتی کافی نرسیده اند اما برای خود احترام قائل هستند بدین جهت رفتار احترام آمیز والدین نقش موثری در تربیت و رشد آنان دارد.

رعایت این نکات زندگی انسان را در نیا با آرامش همراه ساخته و لذت زندگی را دو چندان می‌سازد و در آخرت سبب رو سفیدی و عاقبت بخیری می‌گردد.

منابع

*قرآن کریم

- (۱) ابن شعبه، حسین، تحف العقول، موسسه فرهنگی دارالحديث، چاپ پنجم، ۱۳۹۳.ش
- (۲) بابایی، علی، نقش اسلام در ایجاد آرامش در زندگی زناشویی، جامی، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۷.ش
- (۳) بهره مند، طاهره، سیره اخلاقی امام رضا (ع)، قم، انقلاب، اول، ۱۳۹۷.ش
- (۴) حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم، آل البيت، چاپ سوم، ۱۳۶۹.ش
- (۵) حسینی نیا، اقبال، اخلاق زندگی، مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۹۳.ش
- (۶) حسینی شاه عبد العظیمی، حسین بن احمد، تفسیر اثنی عشری، تهران، میقات، ۱۳۸۳.ش
- (۷) رحمتی، رحمت الله، فقه الرضاء، قم، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، اول، ۱۳۸۹.ش
- (۸) ری شهری، محمد مهدی، کتاب دوستی در قرآن و حدیث، قم، دارالحديث، چاپ سوم، ۱۳۹۸.ش
- (۹) طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، قم، الشریف الرضی، چاپ چهارم، ۱۳۷۰.ش
- (۱۰) عمید، حسن، فرهنگ عمید، امیر کبیر، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۶.ش
- (۱۱) عطاردی قوچانی، عزیز الله، مسند الامام الرضاء، دار الصفوة، بیروت، لبنان، ۱۴۱۳ ه ق
- (۱۲) علی پور، زهرا، اخلاق زندگی (۱)، تهران، صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، ۱۳۵۶.ش

- (۱۳) قرائتی، محسن، تفسیر نور، درسهایی از قرآن، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۵ ه.ش
- (۱۴) کلینی، محمد بن یعقوب، گزیده أصول الکافی (ترجمه حسن زاده) تهران، چاپ: اول، ۱۳۶۹ ه.ش.
- (۱۵) کلانتری، علی اکبر، اخلاق زندگی، معارف، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۸۹ ه.ش.
- (۱۶) معین، محمد، فرهنگ معین، زرین، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۲ ه.ش
- (۱۷) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحارالانوار، ترجمه: کمره ای، ج بیروت: داراحیاء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ه.ق
- (۱۸) میرشاه جعفری، سید ابراهیم، رهیافتی به نظام تربیتی اسلام از نگاه صحیفه سجادیه (ترجمه حمید مقامی) بی جا، بی تا
- (۱۹) موسوی جزائری، نعمت الله بن عبدالله، قصص الأنبياء، قم، مکتبه آیه الله المرعشی النجفی، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ه.ش
- (۲۰) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چاپ ۱۰، ۱۳۷۱ ه.ش.
- (۲۱) همت بناری، علی، امام رضا علیه السلام و تربیت فرزند، قم، نور، اول، ۱۳۹۹ ه.

*سایت ها

(۱) سایت ویکی پدیا

<https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%AF%D9%87>